
L'Institut Alexandre Satorras adopta la muralla de Mataró

Pep Illa¹

Rebut: 10-03-2009

Acceptat: 15-04-2009

Resum

La nostra proposta està dins del projecte «L'escola adopta un monument». En el nostre cas, l'Institut Satorras, en el context del seu 50è aniversari, s'ha plantejat l'adopció de la muralla de Mataró, del segle XVI.

En aquests moments aquesta muralla està en procés d'estudi i recuperació. Amb l'alumnat volem conèixer i fer-ne un seguiment de l'estat de conservació i de les actuacions que s'hi desenvolupen, fent arribar si cal les opinions i les propostes a l'Ajuntament de la ciutat.

Com la volem donar a conèixer a la ciutadania? Amb visites guiades pels alumnes de 4t d'ESO, que han treballat durant dos anys seguits el tema. En primer lloc, una presentació breu del context històric de la muralla que anirem a visitar. Tot seguit es comença el recorregut per les muralles de Mataró. Els alumnes, en cada lloc signifi catiu, fan les explicacions pertinents. La durada de la visita és d'una hora, més uns vint minuts de l'explicació inicial.

Paraules clau: patrimoni local; projectes escolars; educació per a la ciutadania.

Resumen. Adoptamos la muralla de Mataró

Nuestra propuesta se enmarca en un proyecto llamado «La escuela adopta un monumento». En nuestro caso, el Instituto Satorras, en el contexto de su 50º aniversario, se ha planteado adoptar la muralla de Mataró, del siglo XVI.

En estos momentos esta muralla se encuentra en proceso de estudio y recuperación. Queremos conocer este proceso con nuestro alumnado y hacer con él un seguimiento sobre su estado de conservación y sobre las actuaciones que se hacen en ella. Nuestra voluntad es hacer partícipe al Ayuntamiento de la ciudad de nuestras opiniones y propuestas al respecto.

¿Cómo dar a conocer el proyecto a la ciudadanía? Con visitas guiadas hechas por los alumnos y alumnas de 4º de ESO que han estado trabajando durante dos años sobre el tema. En primer lugar, se contextualiza históricamente la muralla visitada. Después se realiza la visita por todo el recorrido de las murallas de Mataró. El alumnado, en cada emplazamiento significativo, harán las explicaciones pertinentes. La duración de la visita es de una hora, más unos veinte minutos dedicados a una explicación de presentación.

Palabras clave: patrimonio local; proyectos escolares; educación para la ciudadanía.

1. Institut Alexandre Satorras. Av. del Velòdrom, 73. 08394 Mataró. jilla2@xtec.cat

Abstract. «Adopting» the Mataró city wall

This proposal is consistent with the general aims outlined in the «Adopt a monument» schemes. In the present case, the secondary school Satorras, to mark its 50th anniversary, has decided to adopt the 16th century city wall of Mataró.

At the present moment, this wall is under reconstruction and study. Our aim is to make our students more aware of the process of conservation along with its related facets. One of the outcomes of the project will be to communicate our opinions and proposals to the Mataró local authorities.

To communicate the project to the public at large we will employ a system of guided tours and, importantly, these will undertaken by senior secondary school students who spent two years working on the project. The tour begins with a historical description of the city wall. Following this, visitors will be guided around the perimeter of the wall and particular elements of historical interest will be pointed out. The duration of the visit is envisaged to last around one hour in addition to twenty minutes of presentation.

Keywords: Local heritage; school projects; citizenship education.

ILLA, Pep. «L'Institut Alexandre Satorras adopta la muralla de Mataró». *Treballs d'Arqueologia*, 2009, núm. 15, p. 153-159.

Joaquim Prats i Joan Santacana (2009) ens recorden que «el patrimoni cultural està format pels béns fets per la mà de l'home que la història ens ha llegat (...) i als quals la societat els atorga una especial importància arquitectònica, arqueològica, històrica, bibliogràfica científica, simbòlica o estètica». També ens recorden que són les societats les que defineixen quins són els valors patrimonials i que «el patrimoni és la part visible de la història». I entre les activitats que citen al voltant del patrimoni hi ha les «Activitats educatives de caràcter ètic i d'educació per a la ciutadania. Que pretenen potenciar i desenvolupar valors, formes de comportament i maneres diferents de veure la realitat». I aquí esmenten «l'adopció d'un monument per part de l'escola», entre altres.

El curs 2007-2008 amb dos grups d'alumnes (50 nois i noies de totes les tipolo-

gies) de 3r d'ESO de l'Institut Alexandre Satorras, en el marc de l'assignatura d'Educació per a la Ciutadania, vàrem iniciar una reflexió sobre el patrimoni històric de la ciutat de Mataró. Un dels temes que volíem treballar era la conservació i la valoració del patrimoni. Com que feia poc que s'havia acabat de recuperar un bon tram de les antigues muralles del segle XVI, ens va semblar que podia ser un bon tema per iniciar el nostre treball.

En primer lloc, vam visitar les parts visibles de la muralla. Hi vàrem dedicar dues hores ben bones. Alguns dels alumnes ni tan sols sabien que existia una muralla a Mataró; d'altres en desconeixien una bona part. Així doncs, primer calia conèixer l'origen i la història de la muralla. Els llibres d'Albert Garcia Espuche i Manel Guardia (1989) i el de Joan Giménez (2007) ens van ser de moltíssima utilitat.

Els vaig plantejar que simuleassin que l'Ajuntament els havia encarregat una campanya de promoció. A partir de la informació recollida, per grups de 4/5 alumnes, van elaborar tríptics informatius i presentacions en PowerPoint. En el marc de les V Jornades Internacionals de Recerca en Didàctica de les Ciències Socials (14, 15, i 16 de febrer del 2008) vam contactar amb el professor Antoni Bardavio i el programa «L'escola adopta un monument».

El curs 2008-2009 hem reprès la feina de l'any passat i l'hem ampliat. Ens hem incorporat al projecte de la UAB «L'escola adopta un monument». Hem comptat amb la col·laboració i l'assessorament del professor Bardavio, del professor Miguel Ángel Jara i de la doctora Clara Masriera, especialitzada en l'anàlisi d'espais de presentació arqueològica. Després d'intercanviar propostes i ofertes de col·laboració, concertem una entrevista amb l'IME de Mataró per veure com encaixa la nostra proposta en el projecte d'Aprenentatge Servei de l'Ajuntament de Mataró, i l'amic Bardavio ens exposa el nivell de col·laboració esperable o possible per part de la UAB i el Departament d'Educació.

Els ensenjem l'inici de la feina portada a terme per l'alumnat de 3r C i D de l'Institut a la matèria d'Educació per a la Ciutadania, i quines són les propostes per al curs vinent.

També acompanyem l'Antoni Bardavio, la Clara Masriera i en Miguel Ángel Jara a fer una visita pel circuit de la muralla. Em sembla que els vam engrescar.

Així doncs, varem decidir que l'inici de l'experiència seria amb l'alumnat de 3r d'ESO, a partir de l'àrea de ciutadania, amb la perspectiva de tenir una continuïtat a 4t d'ESO, dins les ciències socials. La idea és que a 3r facin el treball d'investigació, preparació de material, coneixement

del monument, ubicació... i que a 4t puguin dedicar-se més a la divulgació i la reivindicació del manteniment i/o ús d'aquest.

Vàrem entrevistar-nos amb la senyora Anna Menen de l'IME de Mataró, el cap de l'Àrea d'Intervenció Arqueològica, senyor Joaquim Garcia, i la senyora Àngels Soler, del Servei de Divulgació del Museu de Mataró, que ens varen oferir la seva col·laboració. En Joaquim Garcia ens va facilitar documentació i material, de recent publicació, sobre la muralla.

També hem mantingut una conversa amb el professor Joan Giménez Blasco, autor de la monografia sobre la muralla de Mataró, per dir-li que iniciem el projecte i que ens agradaria comptar amb la seva col·laboració. Ens ha manifestat la seva satisfacció pel projecte i ens ha dit que podem comptar amb ell per el que calgui.

Hem demanat un ajut a la Fundació Bofill per a activitats d'Aprenentatge Servei, que ens ha estat concedit.

Hem aprofundit en el coneixement de la muralla: plànols antics, fotografies, estudis..., i hem començat a preparar visites guiades per a col·lectius ciutadans (casals d'avis, mares d'una escola...). Al març, a la Universitat Autònoma de Barcelona es fa un Seminari sobre Arqueologia, Ciutadania i Participació i ens han demanat que alguns alumnes del projecte els puguin acompanyar en una visita guiada a la muralla. Els alumnes hi estan encantats.

Al mes de novembre, un grup de cinc alumnes han fet de guies i acompanyants d'un grup de 3r d'ESO, del nostre institut, per fer la visita. Ens hi acompanyaven, també, una alumna del CAP i la persona responsable dels projectes d'Aprenentatge Servei de l'Ajuntament de Mataró. La valoració va ser

molt positiva. Els alumnes de 3r també ho van manifestar en tornar de la visita. Vam valorar que una cosa que ens havia faltat era una mena d'enquesta d'avaluació de la visita, i a la propera classe ja hi treballàvem (vegeu taules 1 i 2).

En el projecte donem molta importància a qui té responsabilitats sobre el

patrimoni. Vam ser rebuts per la regidora d'Educació de l'Ajuntament i els alumnes li van presentar el projecte. La regidora els va encoratjar i els va comentar que caldria una entrevista amb el regidor de Cultura per fer la mateixa presentació.

A finals de febrer de 2009 un grup de set alumnes ha acompanyat un grup

Taula 1. Proposta de recorregut

La muralla de Mataró (s. XVI) (Projecte del grup de Jana Corcobado)

Objectius (què pretenem?)

Ensenyar, explicar i donar informació de la muralla de Mataró. I veure el seu estat actual. I procurar que es millori el seu estat de conservació.

Materials

Tríptic: serà una guia per als visitants per saber el recorregut que faran.

PowerPoint: s'ensenyarà abans de començar l'itinerari, s'explicarà una mica la història de la muralla, com es va construir, qui en va ser responsable...

Fotografies plastificades: es tracta de tenir les fotografies d'espais que no es veuen del recorregut o bé un mapa antic... I així es podrà explicar millor.

Punt de trobada

Ens trobarem davant de l'Ajuntament, d'allà aniríem al Museu, on els ensenyaríem el PowerPoint.

Fem una presentació prèvia

Anirem al Museu i allà passarem un PowerPoint en què expliquem la història de la muralla, com es va fer i per què.

Recorregut

(1) El punt de trobada, davant de l'Ajuntament. Passem pel carrer d'en Palau on hi ha el (2) Museu, on farem la presentació prèvia. Tot seguit creuem la plaça de l'Ajuntament, passem pel Carreró i travessem la Riera, passem pel carrer Sant Josep fins arribar al carrer de (3) la Muralla de Sant Llorenç. Després baixem fins a la plaça Santa Anna i arribem al (4) Portal de Barcelona. Després de fer l'explicació baixem fins al carrer de (5) la Muralla d'en Titus, pugem fins al carrer Barcelona i el travessem, anem a les Escalotes, on hi havia (6) el Portal de Mar. Baixem al Camí Ral i tot seguit anem a (7) Can Xammar. Seguim pel carrer Hospital i anem a la baixada de (8) les Espenyes, des d'on podrem veure l'interior de la torre de vigilància. Continuem pujant pel Rierot i arribem a (9) la baixada d'en Feliu. Llavors anem al carrer de la Coma on ens parem a veure (10) el Portal de Valldèix i més amunt (11) la muralla dels Genovesos. Tot seguit anem a veure (12) les restes d'un taller d'artesanía, que és per on passava la muralla, i també es veu el gruix de les parets de la muralla. Baixem per (13) la muralla del Tigre fins arribar al carrer Sant Josep i des d'allà tornem a (14) l'Ajuntament.

Punts d'aturada

1. Ajuntament; 2. Museu; 3. La muralla de Sant Llorenç; 4. Portal de Barcelona; 5. Muralla d'en Titus; 6. Portal de Mar; 7. Muralla de Can Xammar; 8. Les Espenyes; 9. La baixada d'en Feliu; 10. Portal de Valldèix; 11. La muralla dels Genovesos; 12. Restes d'artesanía; 13. La muralla del Tigre; 14. Ajuntament.

de 30 mares de l'escola Camí del Mig de Mataró. Hi havia gairebé a parts iguals mares marroquines, gambianes i d'aquí. Vam començar la visita amb una presentació a la seu del Museu de Mataró: dos alumnes van presentar el recorregut i un Power Point sobre la muralla. Després, al llarg de la visita, els alumnes es van alternar per fer les explicacions. A la muralla d'en Titus, hi ha una part que generalment està tancada; però aquest dia estava oberta i vam poder admirar un fragment de la muralla que molt pocs ciutadans coneixen. En arribar a la torre del Pou de la Sínia un alumne, marroquí d'origen, es va adreçar en àrab a les mares d'aquesta cultura. Elles emocionades i en Yasser creixent la seva autoestima. Dòmino!

Entre els mesos d'abril i maig tenim quatre visites guiades pels alumnes amb col·lectius de la tercera edat, Casals d'Avís, i ens queda per fer una visita amb un altre grup de 3r, i un de 2n d'ESO.

Però, en les successives visites hem vist coses que no ens han agradat gens: hi ha

fragments de la muralla que estan en mal estat de conservació o deixadesa, com la part de la muralla d'en Titus, on hi ha pintades, endolls, cables... A més a més, en segons quines hores fa funcions que no són gaire pròpies d'un monument de la seva categoria. Pensem que caldria millorar la senyalització i informació de tot el recorregut de la muralla.

Com que ens agradaria que la muralla estigués més ben cuidada, volem posar-hi el nostre granet de sorra. Hem pensat que seria una bona iniciativa que uns quants de nosaltres netegéssim un fragment de la muralla per conscienciar la ciutadania que la volem neta. Se'n podria fer difusió, per exemple, a Televisió de Mataró. (L'Ajuntament ens podria facilitar els productes de neteja). Hem comentat la proposta amb la regidora d'Educació i amb el cap de l'Àrea d'Intervenció Arqueològica i en principi ens han dit que veuran com ho podem materialitzar.

«Per altra banda, creiem que un bon tractament informatiu i difusió de la muralla podria ser un excel·lent element d'a-

Taula 2. Proposta d'avaluació de l'activitat

Avaluació (Projecte del grup de Cristina Pi)

	Molt	Bastant	Poc	Gens
1. Ha estat entenedora la visita?	☐	☐	☐	☐
2. Abans de les explicacions i de la visita, coneixia més o menys la història o l'existència de la muralla de Mataró?	☐	☐	☐	☐
3. I ara, després de la visita, creu que en sap més?	☐	☐	☐	☐
4. El recorregut l'ha trobat llarg?	☐	☐	☐	☐
5. Li ha semblat avorrit?	☐	☐	☐	☐
6. Li ha servit per entendre-ho millor fer la presentació abans de la visita?	☐	☐	☐	☐
7. Li ha agradat la visita?	☐	☐	☐	☐
8. Ajudi'ns a millorar amb algun suggeriment:				

Figura 1. Presentació de la visita guiada (març 2009). Fotografia: CEPAP.

Figura 2. La visita en arribar a la muralla d'en Titus (març 2009). Fotografia: CEPAP.

Figura 3. El grup de guies a la plaça de la muralla de Mataró (març 2009). Fotografia: CEPAP.

tracció turística per a la ciutat» (carta dels alumnes a l'alcalde de Mataró).

Tenim un problema. Som ambiciosos i volem fer créixer el projecte. Ens agradaria aconseguir que fos interdisciplinari. De moment, al Concert de Nadal hem incorporat una cançó, «La muralla» (del grup xilè Quilapayún), i en la presentació d'aquest, el sentit de les muralles, i no solament les de pedra, sinó les mentals (ideològiques, econòmiques, de creences...)

En aquest sentit:

A Música: estem pensant fer un concert al peu de la muralla. La temàtica també podria ser amb cançons que parlin de les muralles (en el supòsit que hi hagi prou repertori).

A Visual i plàstica: es podria fer un muntatge sobre el perquè de les muralles i murs, antics i actuals (penso, al marge de les muralles antigues, medievals i modernes, amb els murs de Berlín, Nicòsia, Ceuta, Israel..., així com els murs més invisibles: guetos, pobresa...

A Llengua: estem buscant material poètic, cançons, o narracions adients a la

temàtica. La possibilitat d'alguna visita o intercanvi amb ciutats emmurallades de la Catalunya Nord o d'altres indrets dels Països Catalans...

A Ciències de la naturalesa: es podria fer un estudi de la composició i origen dels materials, un estudi de l'impacte de projectils; podríem parlar d'un «biòtop» de la muralla, líquens, plantes, microorganismes, en l'aspecte constructiu tensions i esforços...

En l'àmbit de la Tecnologia: estructures de construcció, materials...

A Matemàtiques: es treballen mesures, superfícies, volums, costos...

Es pot fer una recerca sobre usos de les muralles diferents dels originals de defensa-protecció, com ara els rituals jueus, l'aprofitament de les torres per fer-hi habitatges (Hostalric, Montblanc, Ullastret...), lloc d'esbarjo i passeig (Girona)...

Com podeu veure, feina i ganes encara ens en queden. Només és qüestió d'acabar d'engrescar el personal. Els alumnes ja ho estan.

Referències

- GARCÍA ESPUCHE, A. i GUARDIA BASSOLS, M. (1989). *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*. Col. Caps de Bou núm. 11. Mataró: Patronat Municipal de Cultura de Mataró-Ed. Alta Fulla.
- GIMÉNEZ I BLASCO, J. (2007). *Posant portes a la mar. Muralles i defensa al Mataró dels segles XVI-XIX*. Col. Caps de Bou núm. 30. Mataró-Patronat Municipal de Cultura de Mataró.
- HERNÁNDEZ CARDONA, F.X. (2003). *Història militar de Catalunya*. Vol. III: *La defensa de la terra*. Barcelona: Ed. Rafael Dalmau.
- LLOVET, J. (2000). *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- PRATS, J. i SANTACANA, J. (2009). «Ciudad, educación y valores patrimoniales. La ciudad educadora, un espacio para aprender a ser ciudadanos». *Íber* 59.